

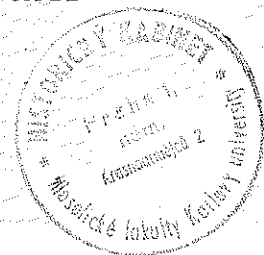
Zdeněk Nejedlý

KOMUNISTÉ
DĚDICI VELIKÝCH TRADIC
ČESKÉHO NÁRODA

Knihovnička Varu svazek 8.

1953

ČESKOSLOVENSKÝ SPISOVATEL

III

DEMOKRATISMUS, POKROKOVOST
A REVOLUČNOST
ČESKÝCH NÁRODNÍCH TRADIC

1

2

Jaképak jsou to tradice českého národa, které se takto udržely v národě i rozvíjely se od etapy k etapě, a k nimž i my, čeští komunisté, se plně a hrdě hlásíme? Je to na prvním místě *lidovost, demokratismus*, jimiž jsme se stali a jsme dnes známými mezi národy a v nichž je spatřován přímo jeden ze základních rysů charakteru našeho národa, ovšem díky právě oněm lidovým jeho vrstvám a směrům a jen právě pokud jde o ně jako pravého reprezentanta našeho národa. A druhý rys, neméně vyznačný, jest stálý *postup vpřed* české lidovosti, českého demokratismu. Demokratismus sám by nestačil pro život a rozvoj národa, byl-li by statický, utkvěl-li by na bodě jednou dosaženém. Bylo by možno uvést ne jeden příklad, jak demokratismus u některého národa, ustrnul-li v určité jen vývojové formě a byl-li předstížen

vývojem demokraticismu u jiných národů, stává se ne hybnou, ale retardující silou ve vývoji národa, jak dnes, v poměru k socialistickému státu Sovětského svazu, nejlépe vidíme na buržoasní demokracii západních států. Český demokraticismus však se vyvíjel, jak jsme viděli z nahoře podaného historického přehledu, od jedné historické etapy k další, stále vpřed, a je to tedy, abych užil slova dříve s oblibou užívaného, pokrokový demokraticismus, jenž od prvních forem dospěl dnes až k demokraticismu nové lidové Československé republiky, a má nespornou tendenci vyvíjet se i dále ještě vpřed, v souhlase se světovým vývojem, a neustrnout, nepozdit se v tomto postupu vpřed ani nyní.

A je toto skutečně typicky český demokraticismus, jak nejlépe vidíme, srovnáme-li sebe v tom směru s jinými národy. Zmínil jsem se již nahoře o Němcích, jak jsou tomu v celé historii a tím i národní tradici vzdáleni. Ale můžeme uvést i nám bližší a pro nás poučnější příklad — Poláky, národ slovanský, jazykově s námi takřka totožný, a národ s velikou revoluční tradicí v boji za svobodu národa. A přece rozdíl historického vývoje, zejména velký vliv šlechty na vývoj a kulturu národa, zanechal hluboké stopy v národní tradici polské až do dneška, a odlišuje ji, přes dnešní úsilí nového polského režimu vyvést

polský národ z tohoto zajetí minulosti, i dnes ještě od české tradice velmi podstatně.

Nejlépe to poznáme, postavíme-li vedle sebe dva nejtypičtější představitele národní tradice obou národů v literatuře, v polském a českém historickém románu, postavíme-li vedle sebe Sienkiewiczze a Jiráska. Ve světě svou barvitostí, leskem, romantickou dobrodružností zvítězil Sienkiewicz, a i u nás nejeden čtenář a ještě spíše literární historik je toho názoru, že Sienkiewicz je romanopisec vyššího typu, právě svou skvělostí, kdežto Jirásek že je proti němu menší umělec, prostší, jednodušší. Ale podívejme se do jejich díla hlouběji a uvidíme v tom něco podstatně jiného než rozdíl literárního stupně a kvality. Polští hrdinové Sienkiewiczovi jsou ovšem skvělejší, protože to jsou skvělí jednotlivci, rytíři, kozáčtí atamanové, mávajíc mečem a dobývající polskému národu nová a nová území, jednou na západě, podruhé na východě. Toho u Jiráska ovšem není. Jeho hrdinou je — český lid, masy národa, lidé prostí, ale zato národ v tomto svém typicky českém, lidovém složení. Jen čtème Jiráskovu trilogii „Mezi proudy“ nebo i hrdinskou eposej „Proti všem“. Tu všude vystupuje Žižka a lze si představit, co by z takového hrdiny udělal Sienkiewicz, autor „Křižáků“. Ale u Jiráska i tu hlavním hrdinou je lid, a Žižka je

jen představitel, provedč toho, co v lidu vzkličilo a co dodává husitství jeho národní velikost. Jiráskův Žižka je proto původně prostý zeman, vlastně sedlák, jako celá ta masa, z níž vyšel Tábor, a teprve, když přijde chvíle, kdy Tábor a s ním celý národ potřebuje hrdiny, stává se jím Žižka, a i tu není dobyvač, rytíř, ale „boží bojovník“ za nový řád nového lidu. A je tomu jinak v „Psohlavcích“, není i tam vlastním hrdinou chodský lid a Kozina jen jeho mluvčím? A není Jiráskovo národní obrození v „F. L. Věku“ a v „U nás“ už vůbec jen lid a zase lid, jak tomu ve skutečnosti i bylo? Nejde tu tedy o vyšší neb nižší literární stupeň některého z těchto typických představitelů národních tradic svých národů. Naopak, bylo by možno říci, že zachycovat skrytá a pomalu se rozvíjející hnutí lidová, jak to vidíme v Jiráskově líčení vzniku husitství, jest literárně těžší úkol než zalít leskem rytířského hrdinu. Než ne o to jde, ale o to, jak se tu přímo názorně projevuje síla českého demokratismu, české lidové tradice i v takovém odraze národního charakteru, jako je právě literatura.

A odkud se vzal tento specifický rys české národní tradice, českého charakteru? Nebudeme se jistě holedbat, že jsme jinak zrozeni, jinak již přírodou utvářeni, než jsou jiní. My rasovou teorií

nepřijímáme v žádném smyslu, ani ve špatném ani v dobrém. My však také se k ní nemusíme utíkat, my máme pro to jiné, reálnější a lepší vysvětlení. Já jsem se těmi otázkami mnoho zabýval, i jest mi zcela jasno, že ať se v našem národním charakteru, v naší národní tradici v minulosti i dnes, v dobrém zase i špatném smyslu, obracíme k čemukoliv a v jakémkoliv směru, vždy konec konců dojdeme k *husitství* jako kořenu nejen našich dějin, ale i našeho charakteru a našich národních tradic, ať již v tom smyslu, že pozitivně z něho plyne ona naše lidovost, anebo negativně, že s popíráním a odvracením se od husitské tradice vznikají špatné stránky našeho charakteru.

Ovšem, chceme-li to pochopit, musíme umět se na husitství i náležitě podívat. Ještě Palacký, pln čistých obrozenských tradic, viděl v husitství krásně a správně veliký boj za demokracii — první takový boj ve středověku. Ale pod vlivem pozdějšího měšťáctva naši novější historikové v tom viděli „nehistorické“ nazírání, přenášení dnešních představ a pojmů do minulosti. A protože forma husitské ideologie byla náboženská, prohlašovali husitství za zjev čistě náboženský, což ovšem velmi hovělo měšťácké reakci, neboť tímto výkladem, při liberalistické lhostejnosti měšťáctva k náboženským otázkám, ztrácelo husitství jaký-

koli aktuální význam. A i náboženská stránka husitství byla vykládána co nejneviněji, podle J. Peckaře jako čistá „gotika“, to jest jako hnutí čisté středověké, bez jakéhokoliv vztahu k novějším neb dokonce dnešním snahám a hnutím. Ano, došlo tak daleko (bylo to krátce před prvními volbami podle všeobecného práva roku 1907), že jeden universitní profesor české historie vydal brožuru, v níž tvrdil, že kdyby Hus dnes byl živ, že by byl docela spokojen s katolickou církví, protože v ní už nejsou ty zlořády, proti nimž horlil, a že by volil — lidovou stranu!

Znám Husa velmi dobře a obíral jsem se jím a jeho dílem již od mládí, a vždy mne až překvapovalo, jak málo je Hus theolog, jak málo hloubá o existenci, vlastnostech atd. božích. Zato hluboce ho dojímá a zajímá lid, a v tom zase strádání lidu, i přímo úchvatně líčí rozpory (čímž také rozpaloval své lidové posluchače) mezi tím, jak žije a jak žije panstvo, zejména vysoké duchovenstvo. I jinak pak všechn jeho interes je obrácen k takovýmto světským věcem a k pozemským zájmům širokých vrstev lidu. Náboženská forma jeho výkladů, jak to krásně Engels ukazuje vůbec na velkých sociálních hnutích středověku, jest zjevně jen slupka, již využívá pro boj proti mocné tehdy církvi proto, protože ona své světské zájmy

rovněž opírala o náboženské důvody. Ale je proto naprosto nehistorické myslet, že by Hus dnes, kdy by takové slupky nepotřeboval, ano kdy by mu překážela, byl vůbec knězem, jako byl tehdy. Dnes by Hus byl hlavou politické strany a jeho tribunou by nebyla kazatelna, ale pražská Lucerna anebo Václavské náměstí. A jeho strana byla by velmi blízko — o tom můžeme být přesvědčeni — nám komunistům.

Vždyť co byla husitská revoluce? Musíme umět, abych tak řekl, překládat historické zjevy do dnešní řeči, aniž bychom s nich ovšem stírali jejich zvláštní historický charakter. A tu není pochyby, že dobově vzato, byla husitská revoluce sice revolucí proti tehdejšímu feudalismu a největšímu tehdy představiteli tohoto feudalismu — papežské kurii. Ale tím zároveň, přeloženo do dnešního jazyka, byl to boj za vykořisťované proti vykořisťovatelům, a boj proti starému špatnému řádu za lepší nový řád — boj, který v nových formách vedeme i my dnes. Proto také byla to revoluce, a ne pouze, jak se někdy tvrdí, povstání, neboť převrátila celý společenský řád a změnila národ až do kořene. A byla to, možno říci, první již moderní revoluce proti středověkému řádu za nový novodobý řád, a to na rozdíl od pouhých sektářských bouří středověkých nespokojenců již

i masová a národní, a v tom smyslu tedy též již moderní revoluce. Táborská republika pak byla i státně zcela nový organismus, jakého dotud nebylo. Byl to stát bez ohraničeného území (patřila k němu místa v rozličných oblastech Čech), ale zato s tím vyhraněnějším vnitřním zřízením, demokratickým politicky (veden byl sborem 4 hejtmanů), sociálně (odstraněny v něm rozdíly stavů a tříd) i hospodářsky (odstraněno v něm soukromé vlastnictví a zaveden v něm majetkový komunismus, sice utopistický, ale přece jen komunismus). A to nemohlo dokázat povstání, ani selské ani jiné. To mohla dokázat jen revoluce. A rovněž pražská republika, i když nešla tak daleko, byla s hlediska tehdy vládnoucího řádu (feudalismu) svým buržoasním demokratickým dostatečně odvážná a hluboká revoluce — revoluce měšťské buržoasie proti panské šlechtě a proti legitimnímu králi.

Tak celý národ byl zachvácen revolucí, kromě ovšem výjimek, jaké nalézáme při každé revoluci, které se však tím již samy ocitly jakoby mimo národ, jenž se s nimi také jako s nenárodem i vypořádával. A zrovna v právě uplynulé válce často bylo v debatách o povaze jednotlivých evropských národů poukazováno na to, jak nesmírně důležité bylo — zejména na Němcích to ukazováno jako

na klasickém toho příkladu — prošel-li národ takovou novodobou a demokratickou revolucí nebo ne. My Češi jsme jí rozhodně prošli, a dokonce první ze všech, už tehdy v 15. století. A otřásla i prostoupila hluboce celý národ, neb aspoň to, co bylo tehdy skutečně národem. I není také pravda, jak se často říká, že byla naše revoluce poražena. Poraženy byly některé její formy, jako byl typ táborské republiky, ale nebyla poražena a nemohla být poražena demokratická tendence husitské revoluce, jako potom i jinde, v anglické revoluci 17. a francouzské revoluci 18. století poraženy byly jejich revoluční formy, ale nemohl být poražen a nebyl sám smysl těchto novodobých demokratických revolucí. Nikdy již národ, prošlý takovou revolucí, nevrátil se zpět. Nikdy i my po husitské revoluci nebyli jsme již tím, čím jsme byli před ní.

A žil náš národ v husitsko-demokratické ideologii, nechť již jakkoli modifikované, plných 200 let, až do Bílé hory. I tu mnohé z dosažených etap a forem byly zase ztraceny a reakce domohla se naopak zase některých dříve již ztracených pozic. I 16. století, v němž Jednota Českých bratří — nejdůležitější dědička a pokračovatelka husitské ideologie — měla vůdčí postavení, stojíc v čele všeho národa, náleží do téže periody jako husit-

ství, jsouc jen novou a novou jeho modifikací a variantou. Proto však také ani tehdy ani potom náš národ nikdy nepokládal husitství za pouhou jen epizodu, za pouhý jen dobový zjev a úkaz historický. Naopak, i co potom následovalo, po Bílé hoře, náš lid jen ještě utvrdilo v přesvědčení, že tehdy, v husitské době, byl národ na správné cestě. I vešlo tak husitství přímo v charakter národa a zůstalo jím dodnes. Není člověka poctivě českého, aby v něm nebylo sympatie k husitství a jeho bojovníkům. Je i u našich katolíků, i když to z konfesijních důvodů zapírají. Vždy, kdykoli je vzpomenuť slavné té doby, v pravé české duši se hlásí něco, co ukazuje, že to není pro nás mrtvá a odbytá věc, ale že cosi z toho i dnes v nás žije. A to je právě onen lidový a přitom moderně demokratický duch husitské revoluce.

Neméně však jest příznačné, jak už jsem se zmínil nahoře, že v našem lidu zůstala živá paměť nejen nejvíce, ale takřka jediné na *revoluční* zjevy husitské revoluce. Nikdo nevzpomíná pražské husitské buržoasie a jejích představitelů. Husitství — toť v paměti národa Hus a Žižka, jako ti, kdož nejnekompromisněji zvedli prapor husitské revoluce. Je to vůbec zajímavý a pro lid i nad jiné příznačný rys, že lidový člověk myslí daleko prostěji a proto i často správněji než někdy inteli-

gent. Ten naopak spíše rozkládá a rozleptává pojmy i fakta, jak vidíme na všelijakých těch diskusích a debatách, kde na počátku diskutující a posluchači něco o věci vědí, ale nakonec, po takové rozleptávající diskusi, nevědí docela nic. I zde je tomu tak. Lidový člověk se nedá zmásti labyrintem husitských figur a figurek. On vidí Husa — statečného hlasatele a zastávce lidu proti utiskovatelům. A vidí Žižku — směle rubajícího nepřítele lidu. A tak to v českém lidu i zůstalo, a nejen co se týče těchto hrdinů husitské revoluce. I z ní samé zůstala v něm jistá revoluční buňka, i když byla potom všelijak oslabována, jak vidíme z vřelého poměru, jež si český lid zachoval k revolučním hnutím tehdy i potom, a nejen u nás, ale i jinde. Tak mu to přešlo přímo v krev.

Velmi zajímavý je s tohoto hlediska poměr naší lidové a národní tradice k Jiřímu z Poděbrad. I to je nesporně populární figura našich dějin, a jak by ne? Husita, jenž navzdory všemu světu se stal dokonce až králem — „husitským králem“, jak ho nazval Jirásek ve svém známém románě, nebojácně se postavivší, v duchu husitské revoluce, i proti papeži. A „poslední rek, jenž z národa na trůn byl povolán“, praví se o něm v proroctví ve Smetanově „Libuši“. A přece — Jiříkova popularnost má i své meze! Nejlepším toho dokladem

jest právě zase Jirásek. Jirásek začal psát a vydávat „Husitského krále“ v době první světové války, v očekávání osvobození národa a znovuzřízení samostatného českého státu. Tu ovšem v Jiřím, jako národním králi před Habsburky, právem viděl národního hrdinu, a tak začal psát svůj román. Ale měl-li vylíčit Jiřího dobu, nemohl se vyhnout rozporu, do něhož se Jiří dostal s nově vznikající Jednotou Českých bratří, jež se nehodila v jeho mezinárodně politické plány a již proto zcela protirevolučně a nehusitsky pronásledovala. Ale v tom Jirásek, i tu věrný vyjadřovatel národně lidových sympatií a tradic, nemohl jít s Jiřím, tu jeho srdce i hlava byly na straně utiskovaných bratří z lidu. A opravdu už na konci prvního svazku to Jiří z Poděbrad u Jiráska silně prohrává, a druhý díl Jirásek již ani nedopsal. Zabránilo mu v tom ovšem nemoc a stáří, ale svěřil se mi, že ho další jednání krále Jiřího už nelákalo, vedle uvedené příčiny i stálé pak vyjednávání Jiřího s německými knížaty. Tu Jiří ztratil u Jiráska již úplně půvab a kouzlo národní české figury a tak, nemoha ho líčit s plným přesvědčením a s celým svým uměním jako českého hrdinu v duchu lidových a revolučních českých tradic, raději přerušil práci a román vůbec nedokončil.

Neméně zajímavý je poměr naší národní tradice k Českým bratřím. Naše vzdělané kruhy mají k nim vřelou sympatii, a právem, i pro vysokou kulturu Českých bratří i pro velikou jejich mravní opravdovost, jimiž v 16. století stanuli v čele svého národa. A v 17. století vyšel z nich vůbec největší český duch toho století — J. A. Komenský. Široké lidové vrstvy pak zase při čtení „Husitského krále“ dojíhá krásná prostota Českých bratří i jejich utrpení, jež s největším sebezapřením podstupují za své přesvědčení. A přece — celkem v naší národní tradici Čeští bratří nejsou populární. Nehledíme-li na literaturu vzdělanců nebo na školní výchovu neb jiné způsoby, v nichž se mládeži a lidu vštěpuje onen respekt k Českým bratřím, a umíme-li se podívat, jak je to opravdu v lidu, nemůžeme nevidět, že Čeští bratří zdaleka nepatří do té řady našich tradičních národních hrdinů jako Hus nebo Žižka. Ano, ani veliký Komenský nikoli. I jeho zná a vysoko cení náš vzdělanec, s úctou se mu pokloní i lidový člověk, pokud něco četl nebo slyšel o velkém pedagogovi a vlastenci, ale bude-li vypočítávat národní velikány, jistě uvede Husa a Žižku, ale na Komenského přitom sotva vzpomene. A totéž platí o Chelčickém, jistě také velkém zjevu zase 15. století.

Kde je toho příčina? Přece ne v tom, že by Čeští bratři nebyli krásný zjev našich dějin a Komenský veliký český člověk. Ale měřeno revolučním ideálem husitským, Čeští bratři nebyli revolucionáři, jako byli Hus a Žižka. Ideově byli velmi radikální. Chelčický ideologicky snad byl dokonce radikálnější než Hus. Ale taktika Českých bratrů byla čistě pasivní, a takové bylo i jejich postavení v husitské revoluci. Čeští bratři projevovali svůj odpor k současné společnosti tím, že se od ní odlučovali. Český bratr neměl být soudcem, neměl být obchodníkem, neměl být ničím z toho, s čím oni v současném společenském řádu nesouhlasili. Ale neměl se přitom mísit v současnou společnost ani tím, že by ji chtěl napravovat neb dokonce měnit. Byla to čistě pasivní opozice. A toto patrně našemu lidu nestačilo, aby si je vepsal ve svou paměť. Ne smýšlení jen žádal, ale činy, aktivní boj za lepší řád, i v tom věren revoluční tradici husitské. A proto Hus a Žižka zůstali v jeho paměti živí a jakoby jeho, ale Chelčický a Komenský nikoli. Ty oživilí až nerevoluční moralisté, hlasatelé „revoluce hlavou“. Lid však žádal činy, aktivitu, boj, a ty našel tam, u husitských revolucionářů.

Odtud však i dále, v pozdějších dobách, živý zájem a sympatie našeho lidu k revolučním hnu-

tím a bojům za svobodu lidu a národa, kdekoli se objevily. Uvedl jsem již, jak náš lid reagoval na francouzskou revoluci, jak naši sedláci se chápali kos a cepů a byli připraveni vyjít francouzské armádě na pomoc. Bylo to ovšem s vojenského hlediska naivní, chtít i na konci 18. století ještě bojovat takovými zbraněmi. Ale ne o to tu jde, nýbrž o to, jak i tu se ozvala v našem lidu jeho stará revoluční tradice, že se chopil prostě toho, co měl, ať to bylo cokoli, jen aby mohl bít nepřítel lidu. A že se tu hned ozvala i stará husitská tradice, podle níž se chopil i starých husitských zbraní. A máme tak v tom krásný doklad, že ani hrozný útisk doby temna nedovedl v našem lidu zlomit jeho husitskou, a to hlavně revoluční husitskou tradici.

Ani v 19. století však nebylo jinak. Mácha, Němcová, Smetana, Havlíček — celá ta plejáda zcela nové již, smělé a výbojně mladé generace let třicátých a čtyřicátých byla přímo odchována červencovou revolucí pařížskou roku 1830, polským povstáním roku 1831 i velikým bojem irského národa za svobodu v letech čtyřicátých. Nikde nenacházejí polští povstalci takového přijetí jako v Čechách, a polské revoluční písně té doby se staly písněmi i této nové české generace. Po irském způsobu pak byly i u nás organizovány

„repealy“ (repíly), jak byly po irském způsobu i jmenovány — vlastenecké kroužky, seskupující uvědomělou mládež i starší lidi pro boj za svobodu. To také byla půda, z níž vyrostlo roku 1848 pražské povstání — po více než 200 letech první opět povstání českého lidu, dělníků, studentů a jiné mládeže.

A zase — jak i to vše se vštípilo v paměť národa! Klasickým toho příkladem z té doby je zase Havlíček. Havlíček nepřiklonil se k pražskému povstání, ano vystupoval proti němu, nepokládaje je za dost „rozumné“ a „reálné“. Ne tím však se ovšem stal Havlíček národním hrdinou, ano to musil národ pokrýt rouškou zapomnění, měl-li se Havlíček stát miláčkem národa. Tradiční Havlíček v paměti národa jest až smělý bojovník proti Windischgrätzovi, proti vojenské diktatuře, proti reakci valící se po prohrané revoluci, proti šosáctví, zbabělosti a zradě ve Vídni i v Praze. Havlíček „Slovana“, Havlíček Kutnohorské poroty, Havlíček „Tyrolských elegií“ a brixenského mučednictví — to teprve je národní a dnes již tradiční Havlíček.

Pak přišlo nové temno — bachovská reakce let padesátých a po nich nové obrození — konstituční život po r. 1860, kdy český národ se začal politicky i diferencovat. Proti staročechům staví se mladočeši. A co činilo mladočechy populár-

ními v širokých vrstvách i co jim přineslo konečné vítězství? Zase jen to, že lid v nich viděl představitele revolučně aktivní tradice českého národa. Mladočeši se rozešli se staročechy o polské povstání roku 1863: konservativní staročesi byli proti povstání, mladočeši pro povstání, jako boj za národní svobodu. A druhé, co obě strany dělilo: staročesi byli pro pasivní politiku, t. j. nestarat se o Vídeň, nejít tam vůbec a čekat, až Vídeň sama přijde, kdežto mladočeši byli pro aktivní politiku, t. j. jít do Vídně, do říšské rady, a tam vybojovat práva českého národa. To byla dvě hlavní hesla mladočechů, a jimi to i vyhráli, protože národ v nich viděl bojovníky českého revolučního a aktivního typu, i v první i ve druhé otázce, a připravil proto r. 1889 staročechům zdrcující porážku a mladočechům skvělé vítězství.

Mladočeši však potom šeredně zklamali národ. Místo revolučního aktivismu prováděli pak naopak zbabělý a korupční rakouský aktivismus. Tím větší však zato bylo proto vření v národě, a v mládeži zase na prvním místě, proti nim. Přicházejí památná léta devadesátá, léta tak zvaného pokrokového hnutí, léta Omladiny i vědomého sbratřování dělnictva a mladé inteligence, léta pronikavého vnikání již i socialistických idejí

v mladou českou inteligenci. Je to doba, z níž vyrostli S. K. Neumann, B. Šmeral, V. Dyk a jiní a jiní. I já, ač ještě mladičkový student, vyrostl jsem v tomto ovzduší a zdá se mi, že je to vidět na nás, kdo jsme tehdy prošli tímto hnutím. Nechtě již jsme se potom i rozešli na různé strany, kus té revolučnosti, tehdy zachvátivší mládež, zůstal v nás ve všech.

Konečně — třetí a zatím poslední velká etapa uplatnění se této národní revoluční tradice u nás — Říjnová revoluce roku 1917, vítězná proletářská revoluce, revoluce nejširších vrstev lidových, a revoluce, z níž se zrodil první socialistický stát — Sovětský svaz. Jak by se u nás hned nebylo ozvalo vědomí, že se tu uskutečnilo něco nám velmi blízkého? Či nebyla naše tábořská republika též i když prvním a ve své utopičnosti nezdařeným pokusem o něco podobného? A nežilo to v našem lidu i dále? A i to, že to uskutečnil slovanský, nám tolik blízký ruský národ — jak by i to nebylo našlo hlubokou ozvěnu právě v nejnárodnějších, nejširších vrstvách našeho lidu? Mám v nejživější paměti, jaký ohlas tehdy v dělnických organizacích nalézaly moje přednášky, ukazující právě na tuto příbuznost, přes všechny rozdíly, naší husitské revoluce a této novodobé ruské revoluce. I viděl jsem, jak to probouzelo

ony tradiční, v hloubi českého lidového člověka pevně tkvící představy i city, jež v nás vstúpila kdysi už naše husitská revoluce.

To také bylo to, co u nás rozkládalo — a nutně i rozložilo — každý i jen pokus o odpor neb dokonce boj proti ruské revoluci nebo potom proti Sovětskému svazu. Začalo to už v legiích na Sibíři. Tam naši lidé dali se strhnout do boje proti Ruské armádě tím, že jim bolševici byli líčeni jako přátelé Němců. Ale stačilo, aby si uvědomili, že bojují proti lidu, bojujícímu naopak za svá práva proti panstvu, jak kdysi už bojovali naši „boží bojovníci“, a nálada se podstatně změnila. Doma pak, v původním opět a dobře českém prostředí, se změnila docela. Ani slyšet potom nechtěli legionáři o své tehdejší protirevoluční akci. A poměr k Sovětskému svazu otočil se u nich o celých 180 stupňů. Nikoho také roku 1940 nezmátla reakce u nás i za hranicemi, když znova začala ohřívát starý klep, že Sovětský svaz bude pomáhat Němcům. Tu vědomí o pravé podstatě ruské revoluce a tím i Sovětského svazu i o jejich blízkosti k našim národním ideálům bylo již příliš silné, aby se lidé dali nachytat na tuto vějičku. A v uvítání Rudé armády-osvoboditelky znělo jasně i toto: nejen díky za osvobození, ale vítání bratří i po krvi i po duchu.

Tento rys naší národní tradice pak byl na druhé straně nemenší příčinou i toho, proč u nás fašismus nijak hloub se nezachytil. Ne, že bychom neměli na to dost kandidátů, nebo že jsme z jiného těsta a že by naši lidé neuměli být surrovci podle nacistického receptu. Kdyby bylo šlo jen o to, tu by i nejeden náš člověk byl ukázal — a ostatně potom také ukázal —, že by se v tom nijak nedal zahanbit svým německým kolegou. Ale v mase národa, při její lidově-revoluční tradici, nebylo pro fašistickou protirevoluci půdy. Naopak, fašismus posiloval, uvědomoval, vynášel na povrch tuto naši národní tradici. Ozývala se již i dříve, ale plně přímo vyrazila po roce 1933, když Hitler přišel k moci, a ještě více po roce 1936, když začal již nastupovat. Tu masy našeho národa byly přímo zachváceny protifašistickým hnutím. Přišla španělská otázka — proč zrovna u nás nalezla tak silný a přitom i aktivní ohlas jak nikde jinde, ovšem kromě Sovětského svazu? Co se někteří naši politikové namluvili, že nám do toho nic není, co se budeme starat o Španělsko, to prý je daleko, to není naše věc atd. Tak mluvili tito rozumáři, ale v národě, v lidu, v dělnictvu bylo jinak. Sta našich dobrých lidí spěchala v interbrigády i vyznamenala se tam v bojích, a doma šla akce za akcí ve prospěch stateč-

ných španělských „božích bojovníků“ proti fašismu.

A což když bylo ohroženo a nakonec okupováno samo Československo! Tu národně-revoluční tradice našeho lidu zvítězila nade vším. Vláda přijímala kapitulaci — ale lid ji v pražském povstání 21. září 1938 smetl a vynutil si 22. září jinou vládu, od níž očekával odpor proti německému násilí a záchranu republiky. Tak i nastupoval 23. září do zbraně, když byla vyhlášena mobilisace, s nadšením, jež vzbudilo obdiv v celém světě. Byl znova zrazen a nakonec spoután na rukou i nohou vydán Němcům na milost i nemilost. Ale nevzdal se. A hold Husovi 6. července 1939 byl první projev, jímž český lid ukázal, že zůstal tím, čím byl, a věren svým národním tradicím. Odpor pak rostl doma i za hranicemi, a čím byl národnější, tím byl i revolučnější. Až květnové události roku 1945 byly už pak lidem všeobecně brány nejenom jako osvobození od Němců, ale i jako revoluce za zcela nový společenský řád.

Tak prochází tato národně-revoluční tradice celými staletími, od generace ke generaci; prodělává i velké změny, prochází i velkými krisemi, ale vždy nakonec vítězí. I tvoří jeden z nejpodstatnějších rysů našeho národního charakteru, na

rozdíl od národů, které buď nemají vůbec žádnou pevnou tradici anebo mají zcela jinou, nerevoluční.

I třeba vůbec se šířit o tom, kdo je dnes dědicem a nejlepším představitelem této národní tradice? A nejen dnešní její formy, ale i celé té její šíře a hloubky i jejího významu v našich národních dějinách? Husitství: často jsem byl přítomen všelijakým Husovým oslavám, ale jaké to bývaly oslavy, zejména před touto válkou, za měšťáckého režimu? Kdosi tam přednášel cosi, co mělo velmi máloco společného s duchem husitské revoluce a poslouchající měšťská honorence ještě méně. Neměla pravidelně vůbec zájem ani o Husa, ani o oslavu, a co ji na tom také mohlo zajímat? Revoluce, které se sama smrtelně bála? Z té měla radost nanejvýš proto, že to bylo před 500 lety, a ne dnes. Seděla tam také jen z „vlastenecké“ povinnosti, aby se neřeklo, že nectí národní velikány. Ale upřímně v duši jen čekala, až bude konec a bude moci jít domů nebo za jinou, lepší zábavou. Ale docela jinak bylo, přednášel-li jsem o Husovi a husitství komunistům, dělníkům, lidovému posluchačstvu. Tu stačilo vyslovit slovo Hus neb táborská republika, nebo ukázat na význam velké té doby našich dějin a už posluchačstvu zasvitlo v očích,

a hned bylo cítit, že pro ně to nebyla a není mrtvá historie, ale cosi živého a i dnes nám blízkého, skutečná národní tradice, i dnes pokračující v dnešním zase boji za právo lidu a proti vykořisťujícím jej pánům.

A stejně je tomu i s dalšími etapami téže národní tradice. Utrpení i statečný vzdor českého lidu v době pobělohorské: uvedl jsem již, jak měšťácká věda se snažila a snaží okrášlit tehdejší nepřátele lidu i národa, i celou tu smutnou, nej-smutnější dobu našich dějin. Poloněmec Gindely ve svých dějinách protireformace v Čechách ustrnul nad tím, co našel v pramenech o té době, a jeho kniha je přímo zalita nejen účastí a soucitem, ale přímo pláčem nad tou hrůzou, jež se tehdy rozlila českou zemí. Ale Pekař, Kalista, Chudoba a jak se všichni velebitelé té doby jmenují, vidí nádheru, vydřenou z českého lidu, a té se podivují, tou se přímo omamují. A nezůstalo jen u nich. Ze síně pražské university šířil se ten jed dál a dál, ne sice v lid, jenž jej samozřejmě odmítal, ale v buržoasní inteligenci, a otravoval i namnoze dosud otravuje naše střední školy, v nichž se to stalo přímo pařeništěm protilidových fašistických elementů, i naši literaturu. Naproti tomu my, komunisté: je v nás vůbec buňka pro takovýto protičeský a protilidový poměr k době

největšího strádání českého lidu? Nejsme my i tu, a navzdory vši té pseudovědě a hanebné zradě na naší minulosti, s českým lidem, a to bez výhrady, na sto procent?

Rok 1848: česká buržoasie již tehdy zle se provinila proti národně-revoluční tradici české, že se postavila proti pražskému povstání 12. června a vrhla na nás ve chvíli, kdy celá Evropa byla zachvácená revolucí, smutnou pověst reakcionářů. V tom však k velké potupě našeho národa pokračovala i buržoasní literatura o roku 1848. Starý prostý Toužimský ještě dovedl psát o tomto roce s pochopením pro jeho revoluční tendence. Ale pak se vyrojila literatura (i Masarykův „Havlíček“ k ní patří), jež přímo zesměšňovala pražské povstání, pohrdlivě mluvíc zejména o jeho vůdci J. V. Fričovi, a revolučnost studentů a dělníků pokládala za „zbrkllost“, mladistvou nerozvážnost, a v povstání viděla osudnou chybu. My ovšem i tu stojíme úplně na straně těch, kteří tehdy na barikádách hájili čest a dobro národa, a vynaložíme všechno, abychom očistili i vyzvedli památku těchto hrdinných našich bojovníků za svobodu, i tu v plné shodě s naší národní a lidovou tradicí.

Mladočeši: i tu buržoasie hrozně zklamala. Národ mladočechy vítal jako odbojníky, jak z po-

čátku i vystupovali. Ale netrvalo dlouho, a mladočeši naopak byli většími oportunisty, než byli staročeši. Ti aspoň zastávali tvrdý postoj proti Vídni, kdežto mladočeši stali se přímo sluhy Vídne. První jejich garnituru s K. Sladkovským v čele vystřídala pak jiná, druhá garnitura s K. Kramářem v čele. A v očích měšťáctva Kramář naprosto zastínil Sladkovského. Ale ne v našich očích. Nám z obou Karlů je Sladkovský daleko sympatičtější, a to právě proto, že je bližší lidové národní tradici i svým revolucionářstvím (byl roku 1848 mezi těmi, kdo byli odsouzeni k smrti), i svým vřelým poměrem k Rusku a vůbec svým lidovým charakterem, tolik se lišícím od pozdějších zpanštělých mladočechů.

Pokrokové hnutí let devadesátých: i zde jak se buržoasie ukázala zbabělá! Měla své lidi v Omladině, revoluční organizaci roku 1893. Ale když došlo k persekuci Omladiny, zapřeli ji mladočeši přímo hanebně. A z pokrokového hnutí jim vyrostl dr. Preiss! A my, komunisté? Nejmladším omladinářem byl tehdy takřka ještě chlapec, Frant. Nedvěd, známý pak náš pracovník, zemřelý roku 1943 v SSSR. A z pokrokového hnutí nám vyrostl — S. K. Neumann. Nemluví i to za celé knihy?

Nejinak, ano tím více je tomu pak ovšem ve

20. století. Tu Říjnová revoluce roku 1917 rozřízla naši společnost již zcela ostře ve dva protichůdné tábory: protilidový, reakční a proto protisovětský, a lidový, národně revoluční, prosovětský. My komunisté pak jsme již tehdy stanuli v čele prosovětského tábora u nás, i byli jsme to my, a ne jiní, kdo vedli národ v tomto směru, k nejužšímu přátelství s lidovým a slovanským Sovětským svazem, v plné zase shodě s duchem našich dějin a s národní naší tradicí, i ke štěstí a největšímu dobru našeho národa v nejtěžší pak jeho době.

I v boji proti fašismu pak jsme byli my komunisté ne již jen mezi předními, ale vůbec vedoucími. Pro vlastencí, ale v jádře nečeskou buržoasii zůstanou jistě typickými známá slova dr. Kramáře: „Zaplat' pánbůh za fašismus!“ jako později pak neméně známé agrárnícké heslo „Raději Hitler nežli Stalin“. Zato komunisté, věrní tradicím národa a nepodléhající zájmům kapes, kterým podléhala buržoasie, tím usilovněji a neochvějněji vedli boj proti fašismu. Vedli jej ve španělské otázce, vedli jej proti henleinovské exposituře nacismu u nás, vedli jej proti Gajdovi i vlajkařům, vedli jej proti zrádným velkoagrárníkům. A vedli jej politicky i kulturně na schůzích i v literatuře, všude, kde bylo třeba i kde

bylo možno. A nakonec oni to proto byli, a pak už jediní, kdo vedli boj proti kapitulaci, největšímu to zločinu jak na národě, tak na nejkrásnější jeho tradici a s tím i na národní cti. Oni byli v čele odboje 21. září 1938 i odporu proti kapitulaci v dalších dnech, oni také jediní v parlamentě nevolili Háchu za presidenta a protestovali proti všemu, čím Beranova vláda zhanobila čest našeho národa v době tak zv. Druhé republiky. Byli jsme proto také Beranovou vládou jako strana rozpuštěni. Ale tím také padl poslední sloup republiky. A přišlo zotročení národa, pád státu, okupace. Jako pak zase osvobození národa a vzkříšení republiky nebylo myslitelné bez nejen obnovení, ale vedoucího postavení nás komunistů. Jen tak velké tradice našeho národa přišly opět k slovu a k moci, a začalo budování státu tak národního, jakým nebyl český stát od slavné doby husitské.

